

MILITARIA ACADEMICA

1

VOJENSKÁ SLUŽBA V INTERDISCIPLINÁRNÍ PERSPEKTIVĚ

Petr Wohlmuth, ed.

SCRIPTORIVM

SPOLEČNOST
PRO VÝZKUM
DĚJIN VOJENSTVÍ

Tento výstup vznikl v rámci programu Cooperatio, vědní oblast HISTORIE,
Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Vojenská služba v interdisciplinární perspektivě / Petr Wohlmuth, ed..
-- Vydání první. -- Dolní Břežany : Scriptorium ; Terezín : Společnost pro
výzkum dějin vojenství, 2022. -- 174 stran. -- (Militaria academica ; 1)
Anglické resumé
Obsahuje bibliografie, bibliografické odkazy a rejstřík

ISBN 978-80-7649-047-5 (Scriptorium ; brožováno)

* 355/359 * 355.12 * (048.8:082)

– vojenství -- 19.-20. století

– vojenská služba -- 19.-20. století

– kolektivní monografie

355/359 - Vojenství. Obrana země. Ozbrojené síly [15]

Recenzovali:

doc. Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

doc. Mgr. Marie Koldinská, Ph.D.

Author © Petr Wohlmuth, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií,
2022

Authors © Marek Fišer, Petr Janoušek, Vojtěch Kessler, Jarosław Kiliński, Ondřej
Král, Tomáš Kykal, Josef Šrámek, 2022

Cover & Typo © Scriptorium, 2022

Illustrations © archiv autorů, Anne S.K. Brown Military Collection, Muzeum
východních Čech v Hradci Králové, Vojenský historický ústav, 2022

Pro ilustraci na obálce byla použita mezzotinta „Deserter taking leave of his
wife“ ze sbírek Anne S.K. Brown Military Collection, vi. Morland, George,
„Deserter taking leave of his wife“ (1791). Prints, Drawings and Watercolors
from the Anne S.K. Brown Military Collection. Brown Digital Repository,
Brown University Library, představující materiál charakteru Public Domain.
<https://repository.library.brown.edu/studio/item/bdr:238133/>

ISBN 978-80-7649-047-5

OBSAH

Úvod	7
O autorech	9
Národ ve zbrani aneb kterak pruský učitel porazil u Hradce Králové rakouského sedláka...? <i>Vojtěch Kessler a Josef Šrámek</i>	11
Rozděl a panuj? Geografický pohled na mírovou dislokaci útvarů rakouské armády 1800–1914: příklad českých zemí <i>Ondřej Král</i>	33
Památníky z vojny jako historický pramen. Dokumentace, digitalizace a perspektivy jejich využití jako historického pramene <i>Tomáš Kykal a Marek Fišer</i>	73
Povinná vojenská služba a třídní struktura socialistické společnosti: případ Polska <i>Jarosław Kiliński</i>	103
„Byly to strašný dva roky... cítil jsem se jako vězeň.“ Aktérské úniky z paměti a zkušenosti povinné základní vojenské služby <i>Petr Wohlmuth</i>	123
„Základáci“ ve válce v Zálivu <i>Petr Janoušek</i>	153
Jmenný a místní rejstřík	167
English Summary	171

ÚVOD

Petr Wohlmut

Historie vojenství byla v českém soudobém kontextu dlouho vnímána jako cosi bytostně konzervativního, tematicky nevábného, a navíc teoreticko-metodologicky zaostalého. Mnozí ji brali jako disciplínu, která téměř nepatří na dobrou univerzitu. Již samotné rozlišení „historie vojenství“ a „vojenské historie“ v předchozích větách však není samoúčelné. Reflektuje zásadní posuny, k nimž na našem výzkumném poli došlo během posledních deseti let. Tyto posuny vyjadřovaly především emancipaci české historie vojenství od svých bytostně konzervativních, neteoretických a pozitivistických kořenů směrem k teoreticky ukotvené a výzkumně reflektované historii vojenství. V českém prostředí došlo slovy Roberta M. Citina k nástupu „nové“ historie vojenství, který s sebou přinesl proměnu tohoto oboru na již respektovanou součást univerzitního i výzkumného provozu.¹

V posledních několika letech prodělává toto téma v českém prostředí skutečně zrychlený vývoj. O tom svědčí např. druhý samostatný vojenskohistorický panel na tradičním, již XII. Sjezdu českých historiků, který se v září tohoto roku konal v Ústí nad Labem. Tento sborník odborných studií, zabývajících se výzkumnými problémy z dlouhého 19. a 20. století, pro změnu navazuje na stejnojmennou mezinárodní odbornou konferenci, která se konala v létě 2021 v Praze na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Jeho hlavní ambicí je interdisciplinární přístup spojující teorie a koncepty z oblasti new military history, kulturních dějin, post-pozitivistické orální historie, historické sociologie a rovněž sociální geografie. Texty tak spojuje důraz na aktérskou rovinu militárních dějin a na sociokulturní kontext zkušenosti a paměti vojenské služby i válečného nasazení.

Sborník představuje také první titul ediční řady *Militaria academica*, kterou produkuje Společnost pro výzkum dějin vojenství (SVDV) ve spolupráci s nakladatelstvím Scriptorium.

¹ Robert M. Citino, „Military Histories Old and New: A Reintroduction,“ *The American Historical Review*, 4/112 (2007): 1070–1090.

O AUTORECH

PhDr. Vojtěch Kessler, Ph.D., je vědeckým pracovníkem Historického ústavu AV ČR, v. v. i. (oddělení kulturních a sociálních moderních dějin). Je správcem sbírky a vedoucím projektu Databáze dějin všedního dne. Zabývá se vojenskými a kulturními dějinami 2. poloviny 19. století a počátku 20. století. Věnuje se také dějinám každodennosti a historické paměti ve sledovaném období. Je členem Společnosti pro výzkum dějin vojenství (SVDV) a Komitétu pro udržování památek z války roku 1866.

✉ kessler@hiu.cas.cz

Mgr. Josef Šrámek, Ph.D., je odborným pracovníkem Historického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové. Zabývá se dějinami prusko-rakouské války roku 1866 a první světové války, historickou reflexí prusko-rakouské války a dějinami památkové péče na bojištích z roku 1866, historiografií i sociálními a kulturními dějinami 19. století. Je členem Společnosti pro výzkum dějin vojenství (SVDV) a Komitétu pro udržování památek z války roku 1866.

✉ j.sramek@muzeumhk.cz

Mgr. Ondřej Král, Ph.D., je absolvent regionální geografie na Univerzitě Palackého v Olomouci a politické a kulturní geografie na Ostravské univerzitě, kde obhájil disertační práci *Strategické aspekty prusko-rakouské války 1866 z pohledu vojenské geografie*. Ve své odborné práci se zaměřuje na historickou a vojenskou geografii, a dějiny prusko-rakouské války roku 1866. Externě působí na Univerzitě Palackého v Olomouci, Přírodovědecké fakultě, katedře geografie.

✉ ondre.kral@gmail.com

Mgr. Tomáš Kykal je vědeckým pracovníkem historicko-dokumentačního oddělení Vojenského historického ústavu Praha. Zabývá se dějinami vojenství a armády v Rakousku-Uhersku a Československu s důrazem na období první světové války a prvních meziválečných let. Věnuje se také problematice digitalizace historických pramenů a uplatnění technologických inovací při jejich zpracování. Je členem Společnosti pro výzkum dějin vojenství (SVDV).

✉ tomas.kykal@gmail.com

Mgr. Marek Fišer vystudoval obory Historie a Informační studia a knihovnictví na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a působí jako systémový knihovník v knihovně Vojenského historického ústavu Praha. Jeho odborný zájem se týká zpřístupňování digitálních dokumentů, zvláště pak těch, které mohou využít badatelé v oblasti historických věd. Dále se zabývá dějinami českého prostředí v 1. polovině 20. století (nejen) z vojenskohistorické perspektivy.

✉ fiserm1@army.cz

prof. dr. hab. Jarosław Kilias je profesorem na Fakultě sociologie Varšavské univerzity a zabývá se dějinami polské a české sociologie, jakož i sociologií vojenství a historickou sociologií. Mezi jeho publikace patří mj. monografie *Jak socjologowie opowiadali o socjologii* (2012) a *Goście ze Wschodu. Socjologia polska lat sześćdziesiątych a nauka światowa* (2017) a četné články v polském, českém a anglickém jazyce, jako např. „T.G. Masaryk, Václav Havel a heslo ‚pravda vítězí‘ z československé prezidentské standarty“, *Historická sociologie*, č. 1/2017, nebo „Pobór powszechny a armia narodowa: przegląd problematyki“, *Studia Socjologiczno-Polityczne. Seria Nowa* č. 2/2018.
✉ j.kilias@uw.edu.pl

Mgr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D., je historik orientující se na zkoumání aktérské zkušenosti z válek, ozbrojených konfliktů a vojenské služby, nahlédnuté skrze koncepty post-pozitivistické orální historie a historické antropologie. Je vědecko-pedagogický pracovník na Univerzitě Karlově, Fakultě humanitních studií. Rovněž působí jako výkonný redaktor odborného historického časopisu *Dějiny – teorie – kritika* a předseda Společnosti pro výzkum dějin vojenství (SVDV).
✉ Petr.Wohlmuth@fhs.cuni.cz

PhDr. Petr Janoušek, Ph.D., vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V současnosti je výzkumným pracovníkem Vojenského historického ústavu Praha. Zabývá se moderními dějinami československé, respektive české armády v mezinárodním kontextu a transatlantickými vztahy. Mezi jeho širší oblast zájmu patří dějiny USA, Německa a Francie ve 20. století.
✉ janousek.vhu@gmail.com